

Synvärlden

Nr 1 2017

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Foto Maria Annas

Liv och rörelse på LHON-seminariet på Hagaberg, sid 6

Har vi tid och råd med utbildning, sid 19

Blindas frihet sid 17

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
Skolmyndigheten, Resurscenter
syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 08-39 92 98
Annika Södergren (ansv.utg)
tel 010-473 52 82

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

nyasynvarlden@srf.nu

2017 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

15 maj Tidningen kommer ut på
svart-skrift och läsbar pdf.
Adressändringar och nya
prenumerationer anmäls till
kansli@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel
eller annons – till tidningen på
epost. Redaktionen förbehåller sig
rätten att korta ner och redigera
insänt material. Annonser går
givetvis in obeskurna.
Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvarar
själv för innehållet.
OBS att bilder tagna med mobil
ofta blir usla!

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare

FFS under 2016 3

Landet runt

Från synverksamhetens nationella barndag 4
Ingen synrehabiliterarutbildning i höst 5
Att se framåt med LHON 6
Rätt om Daisyspelarens framtid 9
Nya rapporter om stöd till punktskriftsläsande elever 10
Svårt för dövblinda säger avhandling 11
Många syncentraler klarar inte teknikkurser 12

På jobbet

“Äntligen har jag hittat mitt drömjobb” 13
Folkhögskolan kompletterar tekniken 15

Recensioner & debatt

Blindas frihet 17
Härligt perspektiv i Se framåt 18
Har vi tid och råd med utbildning 19
Var får man bra rehabilitering 22

Veteraner

Galjonsfigur. Förebild. Legendarisk 23

Kalender

24

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Annika Södergren

tel 010-473 52 82, epost annika.sodergren@ffss.se

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken ”bli medlem!”. Fyll i
formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

FFS under 2016

2016 var ett år med mycket oro ute i världen och kanske även på vissa håll inom synområdet. Inom FFS har vi inte samma oro, men det vi funderar en hel del på är att det är svårt att få nya medlemmar till föreningen. Flera trogna medlemmar går i pension och lämnar synområdet och föreningen. Samtidigt är det svårt att locka nya medlemmar. Under 2016 var vi 187 medlemmar i föreningen, vilket är betydligt färre än tidigare år. Så någon form av medlemsdrive kommer framöver. Dessutom är vi bekymrade för kompetensförsörjningen inom synområdet. I dagsläget finns utbildningar inom syn, dels den till synrehabiliterare på Yrkeshögskolan i Härnösand och dels de nordiska masterutbildningarna. Dessa utbildningar passar dock inte alla som behöver fortbildning inom synområdet. Vi inom FFS planerar ett möte i april med personer från olika verksamheter för att diskutera detta vidare.

Årets FFS:are 2015 blev biträdande verksamhetschef Anne Granath för sitt arbete med att få igång Kvalitetsregistret för synrehabilitering. Utmärkelsen Årets FFS: are går till en person som på ett konkret och engagerat sätt bidragit till att utveckla svensk synrehabilitering.

Vill här passa på att rikta ett stort tack till våra sponsorer; Dolphin, ICAP, Insyn Scandinavia, Iris hjälpmedel, LVI, Multilens och Polar Print. Ert bidrag till föreningen är en förutsättning för vår verksamhet. Annars skulle vi exempelvis inte kunna dela ut stipendier och utvecklingsbidrag till våra medlemmar. Under 2016 beviljade vi stipendier för 45 000 kr och alla de som fick ett stipendium skriver en artikel utifrån vad de tagit del av på den konferens de varit på. Ett sätt för oss alla att få veta mer om konferensen och det innehåll som var betydelsefullt.

Nu hoppas jag att vi träffas på FFS konferensen i mars på hotell Scandic Ariadne i Stockholm. Det blir ett blandad och innehållsrikt program och vi tror att det ska passa många olika professioner och arbetsplatser inom synområdet.

Efter det blickar vi framåt mot 2018 och den Nordiska synkongressen. Den kommer att hållas i Sverige, på Utsikten meetings i Nynäshamn 18-20 april. De nordiska dagarna brukar vara en höjdpunkt och en bra mötesplats för alla nordiska kollegor.

Annika Södergren
FFS styrelse

Kallelse till årsmöte i FFS

Alla medlemmar hälsas välkomna till årsmötet i Föreningen för synrehabilitering, onsdag 22/3 kl. 16.45.

Plats: Hotell Scandic Ariadne
Södra Kajen 37, Stockholm

Handlingar till årsmötet finns på hemsidan senast 2 veckor innan mötet.

**Skriv gärna!
Ett telefontips
går också bra:
08-39 92 98**

Från synverksamhetens nationella barndag

Den 3 november arrangerade Synverksamheten i Västra Götaland "Nationella barndagen" i Stockholm. Målet med dagen var att träffas och utbyta erfarenheter och arbeta för en jämlik synrehabilitering för målgruppen. Ett femtiotal deltagare från hela landet deltog.

Förmiddagen ägnades åt presentationer och eftermiddagen åt workshops kring bedömningsinstrument för barn. Dagen var mycket uppskattad med bra och givande diskussioner samt tillfälle att knyta nya kontakter.

Valon Hetemi

Enhetschef Synverksamheten Borås

Karin Hermansson och Sara Andersson pratade om ungdomsläger som är ett resultat utav arbetet med Barnkonventionen.

Medicinering spelar mindre roll för makulapatienter än tidig diagnos

Ny forskning vid Lunds universitet visar att fler kan behålla en god syn trots makuladegeneration om man får en tidig diagnos så att behandlingen kan sätta in tidigt. Forskningen bygger på statistik från Svenska Makularegistrets 3900 patienter.

Samma studie visade också att det inte spelar någon roll vilket läkemedel man använder av dem som brukar användas – det dyra specialdesignade, eller ett billigare som från början tillverkades för att behandla tarmcancer. Båda är lika verksamma.

Dock reserverar sig den ansva-

riga forskaren Aldana Rosso för att icke undersökta orsakssamband kan tänkas ha spelat in för resultatet.

JW

Högre arbetsmarknadsbidrag

Taket för bidrag till arbetsmarknadsutbildningar för personer med synnedsättningar har nu höjts till 150.000 kronor. Tidigare låg det i många år på 50.000. Pengarna ska gå till produktion av böcker på punktskrift eller tal.

– Det är ett framsteg, säger Kaj Nordquist, ombudsman för arbetsmarknadsfrågor på SRF. Det är dyrt med böcker. 150.000 kan räcka till åtta till tio böcker. Resultatet av det har varit att få har använt bidraget. Men nu blir det realistiskt att försöka.

Från Skånes Taltidning

Ingen synrehabiliterarutbildning i höst

Synrehabiliterarutbildningen på Heta utbildningar i Härnösand kommer att läggas på is, förhoppningsvis tillfälligt, efter fyra kurser med sammanlagt ungefär 70 examinerade.

Yrkeshögskolemyndigheten har avslagit en ansökan för nästa tvåårsperiod men inte gett någon motivering. Malin Edgren som har ansvarat för kursen det senaste året misstänker att svårigheten att hitta praktikplatser har påverkat.

– Alla har fått praktikplatser i år, men en del har fått resa väldigt långt, säger hon. Det är kostsamt och tidskrävande, och det har lett till avhopp från utbildningen. Svårigheten att hitta praktikplatser är något YH-myndigheten har påpekat tidigare.

Anna Nilsson på Stockholms syncentral, som är ordförande i utbildningens ledningsgrupp, vill dock inte skylla på detta.

– Vi har haft vissa problem med att få fram tillräckligt många praktikplatser men jag tror inte det är anledningen. Varje år söks väldigt många fler utbildningar än det finns pengar för. Myndigheten tycker kanske att vår bransch är så liten att man kan göra en paus. I vår senaste ansökan gick vi också ner från 25 platser till 20 för att underlätta placeringen på praktikplatser.

Emellertid tänker ledningsgruppen att utbildningssamordnaren Heta utbildningar i Härnösand ska ansöka nästa år igen, säger Anna Nilsson.

– Tanken är att lämna in en ny ansökan i september för hösten 2018. Förutsatt att vi får igenom vår ansökan nästa år kan vi utnyttja mycket av det arbete som lagts ner för utbildningen och som myndigheten kvalitetsgranskat med goda resultat. Att välja något annat spår nu eller fortsätta efter en längre paus skulle kräva väldigt insatser innan start, och vi inom branschen vill kunna anställa synspecialiserad personal även framöver.

Enligt Gun Olsson på Kalmar syncentral, som gjorde bedömningen av utbildningsbehovet innan kurserna satte igång fanns det då ett akut behov av drygt hundra personer, inklusive de som nu arbetar på syncentraler utan adekvat utbildning.

Men, som Anna Nilsson påpekar, det finns ju också ett kontinuerligt behov på något tjugotal om året. Det är ju inte bara på syncentraler man har behov av personal med synkompetens.

– Det unika och bästa med den här typen av utbildningar är att branschen kan forma innehållet i utbildningen utifrån sina behov, säger Anna Nilsson. Men det kräver också mycket arbete och engagemang för att få till det. Branschen har ett gemensamt

ansvar, vilket inte varit helt lätt att förverkliga i praktiken.

– Till våren kommer den fjärde årskullen ut, och vi hoppas att utbildningen kommer igång igen efter ett år. Då vill vi att branschen blir ännu bättre på att dela ansvaret för den framtida utvecklingen.

JW

Synpedagogiska utmaningar och metoder – Mind the gap

Varmt välkomna till den 9:e Nordiska Kongressen i Synpedagogik som vänder sig till professionella som arbetar med personer med synned-sättning alla åldrar.

Utvecklingen går mot en allt mer digitaliserad värld som ställer höga krav på tillgänglighet och har stor betydelse för vår målgrupp när det gäller möjligheter till delaktighet i samhället på olika plan och ett fungerande vardagsliv. Hur kan vi i vår profession bidra till att överbrygga de klyftor som kan uppstå?

Kongressen hålls 18-20 april 2018 i Nynäshamn.

www.nordisksynkongress.com

Att se framåt med LHON

LHON Eye Society, SRF:s branschorganisation för personer med Lebers hereditära opticusneuropati, presenterade sin instruktionsbok Se framåt på Hagaberg för ett trettital medlemmar i januari.

Presentationen liknade boken till innehållet och handlade om bearbetande såväl som forskningsläget såväl som rehabilitering såväl som smarta hjälpmedel.

Det är ett jobb att ta in att man har en diagnos, sa Agneta Löwenring Beck, psykoterapeut som började förlora synen som au pair i Tyskland men fick korrekt diagnos först i sextiårsåldern. Är man synskadad i första hand eller är man en människa som har en synnedsättning? Man måste lära sig aktivt att man inte är sämre för att man har en synnedsättning.

För Erik Lönnroth Johansson gick det lättare att förlika sig. – Jag hade ett arbete som jag inte var bekväm med och grubblade på vart jag var på väg i livet när jag fick ett moln i ena ögat. Synskadan hjälpte mig att starta på något annat. Så jag gav upp reklamvärlden och pluggade statskunskap.

Men den som har grävt djupast

i det torde dock vara Krister Inde som låg i lumpen och fick diagnosen hjärntumör av en manodepressiv ögonläkare, som gav upp ekonompluggandet och började på blindskolan i Växjö. Han håller fortfarande på.

Man förlikar sig ibland och ibland inte, sa Agneta, det beror på dagsformen. Svårast är det att inte kunna köra bil, att inte se bussnummer och att folk tror att jag ser bättre än jag gör. Men man måste våga göra sig grön, sa Erik. Homosexuella ”kommer ut” – varför ska inte vi kunna göra det, undrade Krister.

Att använda vit käpp är en stor tröskel för många, sa Erik. Jag kan komma på mig med att använda mobilen istället för de fina glasögonen för att det ser bättre ut. Men det skämmiga är ju att andra upptäcker att man ser dåligt innan man talar om det själv, sa Krister och fick medhåll av Erik som berättade att han använde som strategi att presentera sig. Och av Agneta som berättade att hon blir på gott humör genom att påminna sig att hon klarar sig bra, trots synnedsättningen.

Neurologen Martin Engvall på Karolinska repeterade elementa om LHON. Det är en genetisk sjukdom hos mitokondrierna, som är en bakterie som lever inne i cellerna och

ger syre och energi i utbyte mot mat. När mitokondrien drabbas av en mutation – det finns tre typer – kan den inte längre göra detta vilket leder till energibrist hos cellerna. Sådana mutationer sker hela tiden, men i de flesta fall betyder de inget för att det finns andra mitokondrier som täcker upp. Men det finns en tröskeleffekt där symtomen uppträder och ger t.ex. LHON, som är en skada på omkopplingscellerna i näthinnan. Omkopplingscellerna innehåller ovanligt många mitokondrier vilket tyder på att de är mycket energikrävande.

Det finns ingen statistik på LHON i Sverige men om det är som i Danmark och Finland borde det finnas ca 200 personer i Sverige som har det. De flesta insjuknar unga, och de flesta är män; man vet inte varför, möjligen kan x-kromosomen vara skyddande på något vis. Försämringsfasen varar fyra månader, sen blir det stabilt resten av livet. En del kan till och med förbättras senare, i synnerhet om man drabbas som mycket ung.

Den idag verksammaste behandlingen heter Idebenone som är ett syntetiskt vitamin Q10; det finns normalt i mitokondrien med uppgift att transportera elektroner. Den måste ges omedelbart för att fungera.

Till höger:

- Publiken lyssnar

- Agneta Löwenring Beck, Erik Lönnroth Johansson och Krister Inde diskuterar

- Martin Engvall berättar om LHON

Foto Maria Annas

Det görs försök med genterapi men det finns ännu inget publicerat om detta, bland annat för att det är en liten diagnos och svårt att få tag i tillräckligt stora försöksgrupper. På Karolinska gör man masstudier på alla genförändringar inom familjer som har insjuknat tidigt och hoppas den vägen få fram lite svar på de många frågorna om varför man får LHON. Martin Engvall avslutade sitt pass med att begära in samtycken till att uppträda i ett kvalitetsregister.

Psykoterapeuten Helena Fogelberg gav sedan sitt bidrag till konsten att förlika sig. Vi har tre psykiska motivationssystem, hävdade hon: hot, driv och trygghet. Vartdera styrs kemiskt – hot av adrenalin, driv av dopamin och trygghet av oxytocin. Alla är nyttiga – men vår intelligens spelar spratt med oss, och får oss att tolka in hot där inga hot finns. Djur är smartare på det viset, om kaninen hör ett hotfullt ljud men sen inget mer lugnar den sig snart. Men inte människor, vi fortsätter att bygga upp tankar om det obefintliga hotet och faller hellre än friar.

Driv- och trygghetssystemen skulle kunna vara lämpat för att dämpa hotsignalerna, men kräver mer tid. Detta var inget problem på den tiden det

utvecklades, för då fanns det gott om tid. Trygghetssystemet har dessutom den svagheten att det krävs andra för att det ska triggas igång. Så nuförtiden måste de här två övas in, medvetet, gärna med hjälp av andra. Så dra ett djupt andetag när du känner dig hotad, och undersök vilka system som är aktiverade. Försök se det utifrån, och trigga igång oxytocinet med lite social putsning.

Mycket ljusförbättring kan man göra med enkla saker som finns ute i handeln, sa ljusdesigner Ola Carlsson Fredén.

Satsa på tre sorter: Fokusljus för arbete i form av läslampor och spotlights. Allmänljus för bakgrund och för att ta bort de grövsta kontrasterna. Samt orienteringsljus i trappor och vid dörrar. Gärna med dimmer så att man kan påverka balansen mellan dem själv.

Ofta har man alldeles för få spots, sa Ola – men försök inte lösa problem som inte finns. Varje behov är unikt.

Bilder på möjliga lösningar finns i Se framåt.

Sen hade ekonomen Anton Blomberg, kanslisten Susanne Boström och företagaren Björn Carlsson en diskussion om synnedsättningens påverkan på arbetet, och vice versa.

För Antons del – han är revisor för gode män i Karlstad – betyder synnedsättningen uteslutande att det tar längre tid att läsa. Men det motvägs av att man blir bättre på att lyssna och noggrannare. För Björn betyder

den att han inte kan köra ut till kunderna utan tvingas lämna den delen till brorsan. Kunderna bryr sig inte – snarare blir de lite glada ansåg han, och som chef får han ju bestämma själv vad han gör och vad han lägger på andra. Och Susanne tycker att synnedsättningen har gjort henne mer känslig för vad andra behöver vilket gagnar hennes roll som administratör av en idrottsklubb.

Anton, Björn och Susanne har alla haft bra erfarenheter av samhällets stöd. Möjligen med undantag för Susanne som först erbjöds förtidspension istället för arbete – men så är det väl inte nuförtiden?

Slutligen: vad säger man om sin synnedsättning i en anställningsintervju?

Björn har inte varit på så många, men anställt desto fler, och tycker att man ska prata om det man är bra på. Susanne instämmer. Anton nämner det i slutet av intervjun och har konstaterat att intervjuaren inte har märkt något innan; hakar de upp sig på sådant sedan är det kanske inte rätt ställe att arbeta på.

Med centralt synfältsbortfall måste man lära sig excentrisk fixation, sa Krister Inde och drog dennas utveckling från 70-talet och framåt.

Fixation är en fråga om träning. Nyfödda barn ser mindre än 0,1, men de lär sig genom träning. Så måste även den göra som ska lära sig fixera utanför gula fläcken. Det finns visserligen färre tappar utanför

makula, men visst finns de. I ytterkanterna är det till och med gott om dem för att man snabbt ska se vad som kommer in från sidorna.

Hjärnans syncentrum förändras under träning. Och det man inte kan träna upp får man kompensera med kikare, glasögon, förstöringsprogram etc. Det tar några månader att träna in excentrisk fixation, men man blir alltid beroende av förstoring.

Krister har själv sin ”bästa nät-hinneplats” på lite olika ställen. Den ligger 8 grader ovanför när han läser, 12 grader till vänster när han tittar på människor och 20 grader ovanför när han cyklar. Det bästa, säger han, är att man gör ett Goldmantest – men tyvärr håller det på att försvinna.

Som avslutning på första dagen berättade Johan Winge-stad om LHON:s och Unga med Synnedsättnings undersökning av syncentralernas teknikkompetens – men den rapporterar Nya Synvärlden om på sidan 12 så det står inte här.

Dag två var det dags för internt snack mellan deltagarna.

Boken, som kan användas av alla som har ett centralt synfältsbortfall, recenserar på sidan 18.

JW

Rätt om Daisyspelarens framtid

Vill påtala faktafel i Henrik Götessons artikel på sidan 7 i nummer 4 år 2016 av Nya Synvärlden.

Det är visserligen helt korrekt att tekniska förändringar är på gång när det gäller läsandet av Daisy-böcker i Sverige, men sen blev det mesta fel. Följande gäller:

- Taltidningar distribueras idag via internet direkt till Daisyspelare till de prenumeranter som denna lösning passar bäst för. Alternativen är dator eller app i smartphone. Det är nästan 4000 taltidningsprenumeranter som får sin tidning till sin Daisyspelare via internet. De som prenumererar på en dagstidning kan även få sin lokala taltidning direkt till sin Daisyspelare.
- Redan nu kan ett mycket begränsat antal talbokslåntagare få talböcker direkt till sin Daisyspelare via internet. Under nästa år kommer denna möjlighet att öppnas för fler. Myndigheten för Tillgängliga Medier kallar detta "Talboken kommer" och bibliotek kommer efterhand att erbjudas att delta.
- Det finns Landsting som har upphandlat Daisyspelare med CD-spelare och möjlighet till nätverksanslutning (som kan kopplas till internet). Det finns också Landsting som har accepterat en alternativ spelare i sitt sortiment som

har nätverksanslutning och möjlighet att spela böcker från minneskort men ingen CD-spelare. Det finns också Landsting som har upphandlat "vanliga" Daisyspelare med CD-spelare utan nätverkskoppling men som i avtalet öppnat för att senare köpa spelare som också har nätverksanslutning. Sen finns det Landsting som bara har upphandlat "vanliga" Daisyspelare och de som inte har upphandlat Daisyspelare alls. Att påstå att vissa landsting/regioner inte kommer att erbjuda Daisyspelare med CD-spelare saknar grund.

- CD-spelare är på utgående och det kommer naturligtvis att påverka tillverkarna av Daisyspelare. Det har inget att göra med vem som som är tillverkare, utan att tillverkningen av komponenten CD-spelare är osäker. Det som med största sannolikhet kommer att ske är att priset på CD-spelare ökar kraftigt och det kommer att påverka priset för Daisyspelare med CD-spelare.
- Den skillnad som idag finns mellan de två ledande fabriken av stora (stationära) Daisyspelare är att Victor Stratus redan finns i två varianter som inte har CD-spelare men nätverkskoppling (och plats för SD-kort och USB-minne). Victor Stratus finns

även i 6 andra varianter, med CD-spelare. Plextalk finns i en variant utan nätverkskoppling och en med nätverkskoppling. Båda har CD-spelare och plats för SD-kort och USB-minne.

Det talboksläsare, och Landsting, bör tänka på inför framtiden är dels att CD kommer att försvinna inom rimlig framtid och att det kommer att vara möjligt att få talböcker direkt till sin Daisyspelare redan de närmaste åren.

Det viktiga är att se till att köpa Daisyspelare som kan spela böcker på minneskort och verkligen fundera över nätverkskoppling. Pristillägget för möjlighet till nätverkskoppling är endast några hundralappar. Att få talböcker direkt till spelaren kommer att vara snabbt, enkelt och mycket bekvämt. Det passar framförallt de som läser många talböcker.

Staffan Syk
Polarprint

Nya rapporter om stöd till punktskriftsläsande elever

I de skolor som tar emot elever med punktskrift som läsmedium behövs kunskap om anpassningar och tillgänglighet i lärmiljön. Nu finns två aktuella rapporter som tar upp frågor som är viktiga för att elevgruppen ska få rätt stöd.

En av rapporterna är en reviderad version av *Elever med punktskrift som läsmedium – Allmänna råd till skolhuvudmän och rektorer*. Den tar bland annat upp vad som gäller utifrån skolans styrdokument. Den andra heter *På väg att bli vuxen – Åtta personers erfarenheter av att bli vuxen när man har en svår synnedsättning* och bygger på intervjuer med unga vuxna som berättar om det stöd de fått och hur det påverkat dem.

Den reviderade upplagan av de allmänna råden har anpassats till förändringar i både skollagen och diskrimineringslagen. Båda lagförändringarna bidrar till stärkta möjligheter för skolorna att erbjuda en likvärdig undervisning för en elev med funktionsnedsättning.

– Elever med punktskrift som läsmedium är en liten elevgrupp i den svenska skolan och kompetens saknas ofta ute i kommunerna. De allmänna råden ger rektor och skolhuvudman rekommendationer angående hur lärmiljön bör utformas, antingen det gäller behov av

extra lärarresurs, lärares kompetens eller vikten av elevens delaktighet. Råden tar också upp elevhälsans samordnande roll för det specialpedagogiska stödet. Rekommendationen är att elevhälsan ansvarar för att dokumentera insatser som behövs för att göra lärmiljön tillgänglig och likvärdig för den punktskriftsläsande eleven, berättar Kia Johansson och Anders Rönnbäck, huvudansvariga för revideringen av innehållet. Båda är rådgivare vid Specialpedagogiska skolmyndighetens resurscenter syn i Stockholm.

Studien På väg att bli vuxen ger en inblick i unga vuxna personers egna erfarenheter av stödet i skolan. Den visar att elever som har punktskrift som läsmedium ofta upplever stark stress under stora delar av sin skoltid och även vid eftergymnasiala studier.

– Punktskrift är ett tidskrävande läsmedium. Studien visar att de intervjuade personerna under de senare skolåren ofta lämnade punktskriften alltmer för att i större utsträckning använda auditiva medier för att lättare hinna med i skolans undervisningstempo. Punktskriften kom att mer fungera som ett komplement som användes i vissa undervisningssituationer som exempelvis då man lärde dig ett nytt språk, berättar Annica

Winberg, kurator vid resurscenter syn som skrivit rapporten.

Genom att intervjua unga vuxna ville hon ta reda på om det finns områden där stödet i skolan behöver utvecklas och förbättras för att elever ska få likvärdiga förutsättningar som andra grupper att klara sig längre fram i livet. Av intervjuerna framgår att många elever inte erbjuds den enskilda studie- och yrkesvägledning, som de enligt Skollagen har rätt till.

– Eleverna förväntas nå samma mål som seende kamrater, på ungefär samma tid trots att de har ett läsmedium som är betydligt mer tidskrävande. Många elever har dessutom upplevt svårigheter att få litteratur och studiematerial anpassat i tid, vilket bidragit till att de känt sig stressade under sin skolgång, säger Annica.

Målgruppen för rapporten *På väg att bli vuxen* är pedagoger som undervisar elever med svår synnedsättning eller blindhet i högstadiet och i gymnasieskolan, rektorer, studie- och yrkesvägledare i grundskolan och på gymnasiet, handläggare för studenter med funktionsnedsättning på högskolor och universitet samt handläggare inom Arbetsförmedlingen. Även föräldrar till elever med svår synnedsättning eller blindhet kan få vägledning och stöd.

Malou Nordlöf Ekström/SPSM

Svårt för dövblinda säger avhandling

– Det finns resurser men dövblinda har väldigt svårt att få del av dem, säger synpedagogen Ann-Britt Johansson, numera verksam på Eikholt, nasjonalt ressursenter for døvblinde i Norge.

Hon har nyss blivit färdig med sin doktorsavhandling där hon har intervjuat åtta personer med förvärvad dövblindhet om deras erfarenheter av att leva med en kombinerad syn- och hörselnedsättning.

– Det finns för lite kompetens bland dem som träffar personer som har en kombination av syn- och hörselnedsättning. Det är till exempel vanligt att man får en timme på hörselkliniken där man inte förstår synens betydelse för hörseln, och på syncentralen förstår man inte hörselns betydelse för att kompensera för synnedsättningen. Det är inte automatik i att fråga om personen ser eller hör dåligt på respektive klinik.

– Här på Eikholt får man tre dagar på resurscentret där man testar både syn och hörsel och provar ut hjälpmedel. Det är otroligt viktigt att man ser detta som en audiovisuell process. Då många synhjälpmedel t. ex. bygger på att kompensera med tal/talsyntes så är det viktigt att i samråd med audiograf/audionom kontrollera att de hörselhjälpmedel som brukas fungerar bra tillsammans med synhjälpmedlet. Det klarar man inte på ett fåtal timmar.

– Det mest problematiska är att kommunikationen ofta fungerar

dåligt. Det blir mycket missförstånd från båda parter. Det är därför viktigt att säkerställa kommunikationen. Se till att alla hörselhjälpmedel fungerar och att ”synmiljön” är optimal.

– Något alla brukare jag intervjuade tog upp att de inte fick vara kvar i arbete. Det finns Af Rehab, men de upplever att de inte får tillgång till de resurser som i alla fall finns. Flera av de intervjuade upplevde att de inte blev sedda och/eller hörda av arbetskollegor och av arbetsgivare.

Det finns förvisso dövblindteam – på sina håll – men de är också lite otillräcklig.

– Vi professionella sitter på två stolar. Vi är både grindvakter och dörröppnare. Vi får veta från våra arbetsgivare att brukarna bara får si och så många timmar – samtidigt som vi vet att det krävs mycket mer.

Avhandlingen heter *Se och hör mig* Den kan lastas ned på; <http://hdl.handle.net/2077/48663>

Gratis konvertering av kurslitteratur

– Vi kan erbjuda synskadade och dövblinda anpassad litteratur på valfritt läsmedium när de går cirklar och kurser på studieförbund o folkhögskolor, säger Arne Jungelin på SRF Folkbildning. Det finns ingen begränsning i ämnen, bara materialet används av kursen. Det är kostnadsfritt, staten avsätter varje år en summa till anpassning inom folkbildningsområdet. De medier vi erbjuder är talbok, talbok med text, storstil, punktskrift, e-text, punktskriftsnoter, digitala noter, samt reliefbilder.

Ett hundratal personer per år använder tjänsten. Arne misstänker att fler skulle kunna göra det, men att varken synskadade själva eller folkhögskolan känner till den. Det senaste projektet är syntolkad film om brottsförebyggande råd till äldre.

Man kan höra av sig som enskild kursdeltagare, eller kan studieförbundet/folkhögskolan göra det.

– Vi vet att det vi gör har stor betydelse för enskilda synskadade vilket är stimulerande, säger Arne.

Beställ på folkbildning@srf.nu. Tel 39 90 00/folkbildning. www.srf.nu/studier.

Många syncentraler klarar inte teknikkurser

Unga med synnedsättning, f.d. Unga Synskadade, har undersökt hur duktiga syncentralerna är på att förskriva datorhjälpmedel. Slutsatsen var att knappt hälften förskriver datorer medan bara två förskriver mobiler och surfplattor som ju alltmer gör datorernas jobb.

De är dock lite bättre på att utbilda på sagda produkter – det gör 56 procent. 44 procent gör det följaktligen inte. Kanske för att personalen inte kan – en tredjedel ger åtminstone ingen utbildning för personalen i hur man kan använda dem om man

har en synnedsättning. Men alla förskriver datorhjälpmedel.

Lite intressantare är att synen på vad som är hjälpmedel varierar kraftigt mellan olika landsting. För något landsting är det avgörande om något kan köpas i den vanliga handeln eller inte – kan det så är det inte hjälpmedel. Andra verkar mer flexibla och utgår från vad som passar bäst för personen ifråga – och kanske de också är känsligare vad som faktiskt kostar. En standardprodukt är rimligen billigare än ett specialtillverkat hjälpmedel och borde därför

vara billigare för landstinget att sponsra. Att t.ex. vissa landsting betalar datorer förutom anpassningar beror på att detta kostar mindre än att åtgärda allt datorstrul som uppstår annars.

Skälet till att US gjorde undersökningen var efterfrågan från alltfler av medlemmarna. Alla unga människor använder smartphones och de flesta använder surfplattor, och även US medlemmar vill kunna göra detta.

Undersökningen kan laddas ner från www.ungasyn.se från och med 1 mars.

JW

Ögonvårdspriset 2017

Nominera en kandidat till Synskadades Riksförbunds Ögonvårdspris.

Ögonvårdspriset är en uppmuntran till yrkesutövare som gjort betydelsefulla insatser inom ögonområdet.

Priset delas ut på Synskadades Riksförbunds kongress i Malmö den 26–29 oktober. I juryn ingår Synskadades Riksförbund, Svenska Ögonläkarföreningen, Optikerförbundet och Föreningen för Synrehabilitering.

Prissumman på 100 000 kronor ges till en eller två enskilda pristagare. Fri förslagsrätt praktiseras vilket innebär att det är tillåtet att föreslå sig själv.

Ansökningsblanketten finns på www.srf.nu/ogonvardspriset

Frågor: Neven Milivojevic 08-39 93 36

Ansökan ska vara oss tillhanda senast den 30 april.

“Äntligen har jag hittat mitt drömjobb”

“För att få leva det liv jag vill leva med delaktighet och jämlikhet på lika villkor i samhället, måste jag ta ansvar själv. Därför har jag engagerat mig i funktionshinderpolitiken.”

Jag är på arbetsplatsbesök hos Camilla Björnehall, som precis börjat som Kommunikatör på Handikappföreningarnas arbetsorgan. HSO Västerbotten arbetar tillsammans med medlemsföreningarna för att ge människor med funktionsnedsättning full delaktighet och jämlikhet på samhällets olika områden. Målet är att uppnå ett samhälle för alla. Och det är någonting som Camilla brinner för! Som kommunikator får hon skriva, göra radio, ha koll på webbplatser, Facebook och andra sociala medier samt synas ute i olika sammanhang för att informera, föreläsa och arbeta med förändringsarbete. Hon får också nytta av sin coachutbildning och en möjlighet att lyfta fram människor på olika sätt. Ett exempel på detta är den podd som hon är med att starta upp med temat ”Livet med funktionsnedsättning”.

Camilla har en CP-skada som bland annat påverkat synen. Hon har en kraftig skelning och nystagmus. Förmågan

att ställa om ögonen till olika avstånd är nedsatt och det tar lite tid för henne att fokusera. Hon är ljuskänslig och får ofta spänningshuvudvärk av att hon kniper ihop ögonen för att få en tydligare bild. Min uppgift som synpedagog blir att se över arbetsplatsen, ge råd och föreslå åtgärder som kan underlätta när det gäller visuell ergonomi samt utreda behov av kompenserande arbetshjälpmedel. Eftersom Camilla till stor del kommer att arbeta vid dator är det viktigt att se över den digitala miljön. Hon har behov av viss förstoring och har lättare att följa raderna när orden är mer separerade. Camilla har en laptop som arbetsdator och den behöver kompletteras

med en separat bildskärm 26” placerad på en arm så att den kan placeras i rätt läge för bästa synförmåga. Hon har också behov av ett anteckningshjälpmedel som är lätt att ta med. Här blir en iPad med tangentbord en bra lösning. Den är liten, smidig och har bland annat användbar förstörings- och röststyrningsmöjlighet.

Belysningen i rummet ses över och som i många äldre kontor är takarmaturen föråldrad, felplacerad och flimrar. Rekommenderar ett byte till en ljusreglerbar nedpendlad takarmatur som placeras över skrivbordet samt en ljusreglerbar bordsarmatur. Camilla har ofta

persiennerna nere för att hindra bländande ljus. Ett alternativ är att sätta upp fönsterfilm som reducerar ljusinsläppet, men ändå tillåter kontakt med miljön utanför.

Yrkesval

Camilla har alltid haft ett stort intresse för sport och började träna och tävla i simning redan vid 10 års ålder. Hon upptäckte snabbt att handikappidrotten inte fick så mycket utrymme i media. Hon skickade mail till Tv-sporten utan att få några svar. Tanken att utbilda sig till sportjournalist för att bidra till att förändra detta, och samtidigt få en chans att möta hennes sportidoler tog form.

Vägen till anställning

Efter samhällsprogrammet på gymnasiet, följde hon sitt mål och med en tvåårig journalistutbildning på Ädelfors Folkhögskola i bagaget flyttade hon tillbaka till Umeå. Hon sökte arbete på egen hand och med stöd från Arbetsförmedlingen. Men med stora nedskärningar inom branschen var det svårt för henne att hitta rätt. Vägen fram till drömjobbet har kantats av arbetspraktik, provanställningar och projektanställningar. Första kontakten med arbetsförmedlingen var ändå positiv med personal som med rätt inställning resonerade utan att vara nedsättande eller hindrande. Hur påverkar funktionsnedsättningen? Hur fungerar jag i olika arbeten? Vad har jag för arbetsförmåga? Man vet inte själv. Då är det bra att få prova på olika arbeten via praktik och också

Arbetsplats före anpassning

att få kännedom om och tillgång till arbetshjälpmedel och anpassningar som kan underlätta. Efter en avslutad projektanställning följde en period av mer aktivt jobbsökande och så såg hon plötsligt drömjobbet utannonserat. Det må bära eller brista, tänkte hon, sökte och blev erbjuden tjänsten.

Faktorer av betydelse för anställning

Camilla tror att många arbetsgivare har felaktiga uppfattningar och förutfattade meningar när det gäller att personer med funktionsnedsättningar; att de oftare är sjuka, att de behöver anpassningar och hjälpmedel som kostar, att man behöver ta mer hänsyn, att hinder finns att utföra arbetet lika bra och så vidare. Arbetsgivarna känner inte till de stöd och möjligheter som finns när det gäller att anställa en person med funktionsnedsättning. På sätt och vis kan

det vara rätt att man behöver ta mer hänsyn, men det behöver inte vara negativt. Det handlar i grunden om att se den enskilda personens förmågor och möjligheter att utföra arbetet och lita på det. Camilla menar att hon självklart inte skulle söka ett jobb hon inte tror sig klara. Hon berättar om en fantastisk praktikperiod på sporten på tidningen ÖA där man verkligen såg henne som en person med styrkor och förmågor och förväntade sig att hon skulle göra bra ifrån sig. Redan vid första mötet gick man igenom hur funktionsnedsättningen kunde tänkas påverka arbetet och försökte minimera hinder. Chefen och kollegorna var hela tiden fokuserade på att hitta lösningar och när svårigheter uppstod löste man dessa efter hand i en rak och öppen dialog.

Vad är det bästa med det här jobbet?

”Jag får en möjlighet att påverka och synliggöra funktionshinderrörelsen och aktivt medverka i förändringsarbetet som är viktigt för mig. Jag kan lyfta fram föreningarnas frågor och den kompetens som finns här. Arbetsuppgifterna stämmer överens med det som jag är bra på. Arbetet ger mig en möjlighet att påverka och nyansera bilden av personer med funktionsnedsättningar och visa en mindre stereotyp bild – det är viktigt!

Lena Söderberg
Specialfunktion Syn
Arbetsförmedlingen

Folkhögskolan kompletterar tekniken

Den utbildning syncentralerna inte kan erbjuda kompenseras av folkhögskolor. Härnösands folkhögskola utbildar i datorer, smartphones och gps.

I mitten av februari deltog en grupp SRF-are från Väster-norrland i en fortbildning i datoranvändning. Där var Peter Tjernberg, Sven Edlund och Sylvia Hedin, med kursledaren Peter Lundkvist, folkhögskolans datapedagog. Man hade också ett gott stöd av David Renström.

– Grunden till kursen var att vi ville ha lite mer fördjupning, säger Peter. De flesta kurser är för nybörjare, och de är bra. Men vi ville ha mer. Vi tog kontakt med folkhögskolan och med David som är lika blind som vi och kan bistå med extrastöd i några kursmoment. Vi tog fram en innehållsdeklaration för det vi ville lära oss: jawskommandon, skript, hur man får koll på layout i word så ens dokument ser anständig ut.

– Man kan göra en massa saker

med hjälp av JAWS, som att navigera på nätet på knepiga hemsidor, göra bankärenden och bråka med SJ:s otillgängliga hemsida. Detta är inget som landstinget erbjuder utbildning.

Gunilla och Jozo Lončar från folkhögskolan står för det administrativa bakgrundsarbetet.

– Vi söker pengar för resor, kost och logi från Specialpedagogiska Skolmyndigheten, säger Jozo. En Iphonekurs för sex personer godkänns av SPSM och sen annonserar vi efter deltagare i taltidningar. Men ofta finns de redan på en intresselista.

– Vi brukar ha kursdeltagare från olika delar av landet. Intresset sprids via deltagarna själva. Härnösands folkhögskola har 3-4 Iphonekurser varje termin plus lite fler datorkurser. Iphonekurserna är uppdelade på tre nivåer – först grundkurs, sedan appar och internet, och efter det GPS och blindsquare. Datorkurserna har två nivåer. Under det senaste året, när android mobilerna har blivit tillgängliga

har det uppstått efterfrågan på kurser för dem också vilket har tillgodosetts. Hittills på grundnivån dock.

Folkhögskolan erbjuder också Iphonekurser med VoiceOver, gps för ledarhundsförare. Andra kurser är punktskrift, olika friskvårdskurser och informationskurser för personer som nyss fått en synnedsättning. Skolan erbjuder även Sfi för personer med synnedsättning.

– Vi brukar ha kurser för kvotflyktingar med synnedsättning, bland dessa är många analfabeter. De får lära sig punktskrift med mera, säger Gunilla. För närvarande har vi en tidigare kvotflykting som arbetstränar här på skolan. Hon använder numera både Iphone och dator. Kurserna för kvotflyktingar baseras på samarbetsavtal med kommuner.

I april har vi en GPS-kurs för ledarhundsförare i Malmö, i samarbete med SRF, säger Peter. På uppdrag av syncentralen har vi även arrangerat informations-

Nybörjarsvenska i punktskrift

Vi har tagit fram fyra böcker med enkel svenska för nybörjare i punktskrift. Den passar bra i undervisningen för personer som är teckenspråkiga. De består av två böcker med bokstäver och enkla ord och meningar.

En bok handlar om siffror och en bok om tecken. Det lilla formatet A5 gör att de är lätta att ha med för att träna på t.ex. bussen.

De finns att beställa på punktskrift@srf.nu, kostnadsfritt.

Frågor ställs till Lena Nisula Wester, 08-39 91 70.

Margret Grönkvist
Synpedagog Stockholms syncentral
Guneli Johansson
Dövblindteamet Stockholm

kurser i Östersund.

– Men folkhögskoletillvaron har värden i sig själv; förutom att få utbildningstimmar kan man umgås på kvällarna, lära känna varandra och få nya bekantskaper att dela erfarenheter med.

– En del personer med synnedsättningar tycker att resorna kan vara besvärliga, men vi kan hjälpa till, exempelvis med att boka biljetter. Vi är flexibla och tillmötesgående, säger Gunilla. Kanske det är detta som är framgångsfaktorn.

Detta, samt SPSM. Utan bidrag därifrån skulle många av kurserna inte kunna genomföras.

Ovan: Sylvia Hedin tränar. Nedan i skumrasket: Gunilla Lončar, David Renström och Peter Lundkvist.

JW

Folkhögskolor med synskadekurser är förutom Härnösand Vindeln, Hagaberg och Fristad.

Blindas frihet

Jag har haft fördelen av att få resa några gånger för SRF:s räkning. Ute i världen brukar amerikanare sticka ut som ofta hyggliga och lätta att ha att göra med. End el av dem är dock lite stöddiga. För de kommer ju från det mäktigaste landet på jorden. Men när man träffar representanter för blindorganisationerna, så är de inte alls så mäktiga och rika som man skulle kunna tro och vänta sig. SRF är proportionellt mycket starkare än sina motsvarigheter på andra sidan Atlanten.

Men och det är ett viktigt men, på ett personligt plan är många blinda amerikanare väldigt själv-säkra och verkar ha en bra rehabilitering i botten. För att förstå tanken bakom detta, så har jag läst "Freedom for the blind" av James H. Omvig. Mannen borde vara nära åttio nu om han lever fortfarande. Boken gavs ut 2002 av universitetet i Arkansas. Och i den utvecklar James H. Omvig den filosofi som ligger bakom den amerikanska rehabiliteringen inom NFB, National Federation of the blind, den starkaste av blindorganisationerna i USA.

Målet för rehabiliteringen är enligt honom att blinda ska kunna leva bra liv, vara framgångsrika och kunna ta alla jobb som de bedömer sig vilja ha. Rehabilitering ska skapa förutsättningarna för det. Och James H. Omvig pekar specifikt ut fyra aspekter som rehabiliteringen ska uppnå.

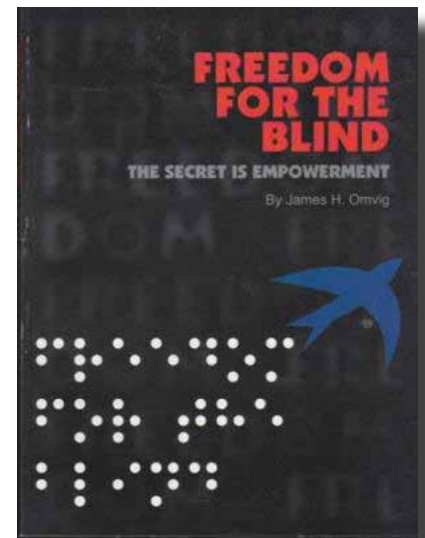
För det första ska rehabiliteringen skapa en *emotionellt mogen person*. Alltså en person som ska uppnå ett moget förhållande till sin egen synskada.

Då gäller att det *Tar tid* att acceptera sin egen synskada. Skaffa sin egen uppfattning och inte låta sig styras av andras föreställningar och allmänna fördomar. Detta förutsätter många Öppna diskussioner om blindhet. Kräver positiva förebilder. Individerna måste lära sig skilja på sak och person, alltså förstå sig tillhöra en minoritet och inte ta åt sig av saker som inte har med den egna personen att göra alls.

Enligt metodiken hos NFB, så är det viktigt att lära sig att med stolthet använda Den långa vita käppen. En lång käpp, ca 2 meter, ger större avstånd till hinder, men är också en väldigt tydlig symbol för blindhet, grav synskada. Det är ingen tvekan om en person kommer gående med en sådan käpp om vad det handlar om.

Amerikanerna menar att rehabiliteringen ska genomsyras av en *Genomtänkt filosofi*. Den som rehabiliteras måste se på sig själv som Normal och inget annat. Det är alltså normalt att lära sig det man behöver. Det är normalt att ta plats och inte på något sätt känna sig underlägsen pga grava synskador, synnedsättningar och/eller blindhet.

För det andra, så ska man bemästra alla alternativa tekniker

som finns till buds.

En väl rehabiliterad blind behärskar de alternativa tekniker som finns när rehabiliteringen pågår. Det handlar alltså om att effektivt använda den vita käppen och att tillägna sig det som behövs inom området mobility. Att lära sig punktskrift så bra som det är möjligt. Att bemästra anpassningarna för datorer och mobiltelefoner. Att kunna läsa och ta till sig informationen från böcker, tidningar och genom att utnyttja datorer och mobiltelefoner fullt ut.

För det tredje, så måste man lära sig att stå ut och hitta lösningar själv.

En väl rehabiliterad person klarar av att hantera fördomar mot synskadade. Klarar av att själv leta efter lösningar på praktiska problem och vara öppen för okonventionella varianter om så krävs.

För det fjärde är målet att kunna smälta in.

En väl rehabiliterad person kan utan större svårigheter smälta in i sammanhang som ende synskadad. Uppföra sig på ett sådant sätt att andra ser det som naturligt att den blinde hör hemma bland dem

och inte är en person på marginalen eller någon konstig kuf.

För att uppnå det, så krävs bland annat *Pålitlighet, Vanlig hövlighet och medvetenhet om hur man ser ut och uppför sig*. Sådana kunskaper ska förmedlas på ett bra sätt inom rehabiliteringen.

I boken om filosofin kring amerikansk rehabilitering finns givetvis många fler resonemang. Jag kan absolut rekommendera att läsa och begrunda vad som sägs i boken. Det är av yttersta vikt hur blinda ser på varandra. Tillhörigheten till organisationen av

synskadade, SRF, blir det viktigaste sättet att skaffa sig kollegor som kan ge goda råd och visa hur de klarar sitt liv. Inte minst är det genom att tillhöra organisationen av synskadade som en individ kan göra informerade val kring hur de ska ta sig fram i livet. Sådana val som samhället kräver av medborgarna mer och mer. Precis som den kommersiella världen kräver av oss allihop varje dag.

Hela poängen med det ovanstående är att försöka bli så oberoende som det är möjligt. Eftersom det är en amerikansk bok, så ska man givetvis också bli framgångsrik

och skaffa sig ett liv som en första klassens medborgare.

Men och det är ett viktigt men, att vara så oberoende som det går, kan också betyda saker som jag själv sagt i telefon till nysynskadade:

– Det är väl bra om din make/maka vill läsa tidningen högt för dig. Men om du istället prenumererar på taltidningen, får ni tid att göra annat tillsammans. Du kan välja vad du vill göra istället för att ni tvingas göra saker ihop som ni inte måste.

Kaj Nordquist
intressepolitisk handläggare SRF

Härligt perspektiv i *Se framåt*

Se framåt! En del i ett projekt som ser fram emot framtiden. Den 20e januari deltog jag, tillsammans med några andra yrkesverksamma och ett helt gäng LHON:are och deras anhöriga på konferensen på Hagabergs folkhögskola i Södertälje. En inspirerande dag med framtidstro. Ämnen som togs upp var vardagserfarenheter om hur det är att leva med LHON, medicinska nyheter och forskning, om medkänsla med sig själv – compassion, belyningsanpassning, vardagsträning, om att söka, få och ha arbete, exfix.se och framtidens IT. Dessa ämnen behandlas också i boken med samma namn; *Se framåt!* Metoder, teknik, tröst och möjligheter vid LHON och liknande tillstånd. Boken är utgiven inom projektet Leber X och behandlar på ett lättsamt men ändå uttömmande sätt dessa områden som är så viktiga för de som lever

med en synnedsättning. Den medicinska biten handlar såklart om just LHON, Lebers Hereditära Optikus Neuropati, men boken tar upp flera generella ämnen. Generella för alla, men i synnerhet för de som lever med nedsättningar på det centrala seendet.

Boken har en härligt positiv anda och vänder sig såväl till den professionelle som den enskilde och anhöriga. Den ger bland mycket annat handfasta råd inom träning för en god hållning, sätt att anpassa belysningen hemma och på jobbet samt stöd i att söka jobb. I boken skriver man också om hur det kan vara att studera när man har en synnedsättning och vilket stöd man har rätt att få. I boken utmanas vi även att fundera över framtiden. Vart är IT-världen på väg? Utvecklingen går snabbt. Mycket hjälp finns redan i dagens smarta mobiltelefoner och

frågan kommer upp till ytan, vem ansvarar egentligen för att lära ut hanteringen av telefonen och alla dessa tillgängliga appar? Hur ser framtidens hjälpmedelsbehov ut? Här gäller det, för oss som jobbar med synrehabilitering, tror jag, att vara på alerten och göra just det som författarna uppmanar till. *Se framåt!*, med en nyfikenhet och öppenhet för att förändras i takt med att samhället förändras.

Sammanfattningsvis tror jag att boken kan komma många till nytta. Kanske tillför den inget nytt under solen, men väl paketerat på ett fräscht och positivt sätt är boken väl värd en stunds uppmärksamhet.

Det går ju naturligtvis bra att justera efter behov!

Hilda Holmström
Synpedagog, Syncentralen Region Norrbotten

Har vi tid och råd med utbildning?

Under åtskilliga år och vid flera olika universitet och högskolor har vi båda arbetat med olika typer av synutbildningar, både på grundnivå och avancerad nivå. Nu har vi blivit kollegor vid Høgskolen i Sørøst-Norge och arbetar båda med den Nordiska Mastern i synpedagogik och synrehabilitering.

Det är en del intressanta frågor som kan ställas från ett utbildarperspektiv. Påfallande ofta hör vi att utbildning efterfrågas, men inte lika ofta ser vi att det får konsekvenser i antal studenter som söker olika kurser och program. Men på något sätt finns det ändå en tilltro till att utbildning kan utgöra ett svar på den kris som ibland utmålas till följd av det stora antalet medarbetare som lämnar verksamheter till följd av pensionering. Men frågan är om vi har tid med utbildning? Ibland har vi fått intrycket att utbildningar ska vara korta och direkt anpassade till verksamhetens olika behov. Ibland väljer man att i stället genomföra internutbildningar. Givetvis är alla initiativ bra som bidrar till fördjupad kunskap och kompetens, men vi undrar varför så få medarbetare och individer väljer att gå ett mer omfattande och längre utbildningsprogram?

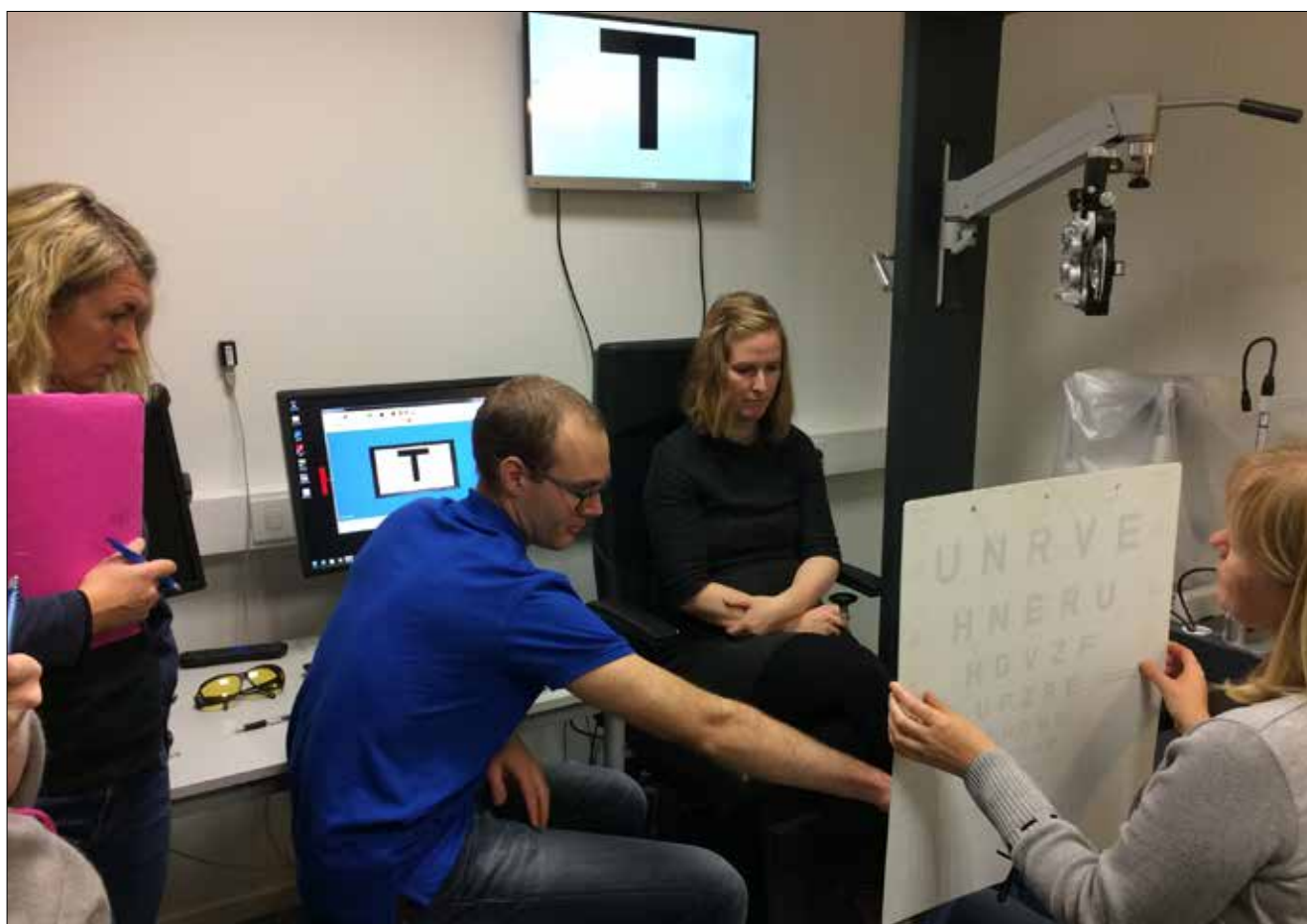
En annan fråga som kan ställas är vilken typ av kunskap som behövs för att möta de utmaningar som vi ställs inför när personer

Från kursen i Høgskolen i Sørøst-Norge.

med synnedsättning och blindhet ska erbjudas habilitering och rehabilitering? Frågan kan också formuleras som vilken eller vilka teoretiska grunder som syn(re)habilitering ska eller kan vila på? Efter att i några år ha arbetat med ett masterprogram som bygger på tvärvetenskaplig grund blir vi mer och mer övertygade om att just sammanlänkandet av olika typer av kunskap är centralt för att erbjuda människor en god (re)habilitering. Människors liv är i sig mångfasetterat och för att på bästa sätt möta varierande behov från individer och relaterat till samhället behövs också en mångfasetterad kunskapsbas. Vi behöver kunskap om såväl ögonsjukdomar som hur människor

upplever att få en synnedsättning. På motsvarande sätt behövs kunskap både om hur man ser vid varierande ögon diagnoser och hur synrehabilitering kan hjälpa till att utnyttja kvarvarande synfunktion så optimalt som möjligt. Den tekniska och optometriska kunskapen behöver kontinuerligt utvecklas och följas för att kunna erbjuda personer goda tekniska och optiska hjälpmedel. Som individer lever vi även i en ständig väv av interaktion med andra, till följd av detta krävs kunskap om grupper och hur vi lever och fungerar i samverkan med andra. Psykologisk kunskap krävs för att förstå den förändring av livet som en omfattande synnedsättning ofta resulterar i och hur man kan stödja personer att bearbeta den kris som kan uppstå. Synnedsättning eller blindhet inverkar i stort sett alltid på utförandet av dagliga aktiviteter i hem, skola, utbildning, fritid och arbete. Här behöver medarbetare kunskaper om praktiskt tillvägagångssätt för att utföra enklare och mer komplicerade aktiviteter på nytt och på ett nytt sätt, och om hur man ska planera träning och utbildningsinsatser individuellt eller i grupp. Inkludering i skola, arbetsliv och samhälle är också idag ett stort område där kunskap erfordras. Med detta vill vi säga att den kunskapsbas som behövs i sin helhet bör täcka in en mångfald av synnedsättningens

Från kursen i Høgskolen i Sørøst-Norge.

konsekvenser för både individen och hans nätverk samt vad detta betyder i ett samhällsperspektiv. Kan då en enskild medarbetare täcka in allt detta? Givetvis inte, men vi behöver ha ordentlig kunskap om varandras olika kunskapsområden för att både kunna samverka och se nya möjligheter i arbetet. Vår erfarenhet är att det masterprogram vi arbetar med ger en god grund för att både fördjupa den egna professionella kunskapsbasen och erbjuda en mer tvärvetenskaplig kunskapsbas. Den springande punkten blir emellertid om det finns tid att delta i kurser och program som möjliggör denna typ av fördjupning?

En annan central fråga är relationen mellan teori och praktik.

Även här menar vi att det ibland träder fram en uppfattning om att det räcker med att kunna något praktiskt. Frågan är dock om något kan isoleras till att vara just ”praktiskt”? Idag ser man mer på teori och praktik som sammanlänkade där båda är beroende av varandra. För att bedriva och vidareutveckla en så komplex verksamhet som arbetar med (re)habilitering av personer med synnedstättning och blindhet menar vi att en utvecklad teoretisk grund behövs, inte minst för att argumentera för de val av insatser som görs.

Idag talas allt oftare om att olika metoder ska vara evidensbaserade. Kanske inte så många verksamheter arbetar med att ta fram belegg för evidens, men för

att kunna ta del av artiklar och sammanställningar inom olika kunskapsområden krävs kunskap av mer metodisk art, det som vanligtvis inom utbildningssammanhang benämns forskningsmetodik. Att utbildningar som ges på avancerad nivå innehåller kurser om vetenskapliga metoder gör personer rustade att både ta del av och kritiskt granska publicerade forskningsresultat. Att själv genomföra ett mindre forskningsarbete i form av en uppsats ger ännu bättre insikt i forskningsprocessen och därigenom större möjlighet att även bedöma andras forskning.

Vi vill argumentera för att om medarbetare ges möjlighet att genomföra till exempel ett masterprogram så erhålls härige-

nom en medarbetare som blir väl rustad att ta ett särskilt ansvar för att vidareutveckla verksamheten. I detta kan ingå att tänka igenom vilken typ av dokumentation och statistik som ska samlas in, läsa och delge andra medarbetare nyare vetenskapliga rön, pröva och dokumentera nya behandlingsmetoder, genomföra utvärderingar av de insatser som görs, leda reflektionsseminarier, et cetera. Men den fråga som återigen måste ställas är om vi har tid och råd med detta? Att delta i utbildning kräver tid och ibland krävs att man inte fullt ut kan delta i befintlig verksamhet under tiden. Vi menar dock att verksamheten vinner på detta i längden.

Ur ett individperspektiv kan det givetvis ibland vara ansträngande att gå en mer omfattande utbildning, det är vi väl medvetna om. Trots detta är det ändå ett stort antal professionella som väljer att vidareutbilda sig för att öka den egna kompetensen och med

ett stort engagemang för den grupp man arbetar med. Här vill vi lyfta fram att det är viktigt att vid studier erbjudas så goda förutsättningar som möjligt om man redan arbetar inom en synverksamhet.

Med detta sagt vill vi informera om att det är möjligt att söka nästa uppstart av Master i synpedagogik och synrehabilitering som bedrivs av Høgskolen i Sørøst-Norge i samverkan med Göteborgs universitet. Sista ansökningsdag är 15 april och mer information erhålls via www.usn.no/mss

Hittills har tre grupper startat utbildningen och nu är det dags för den fjärde. Detta är en Nordisk utbildning och nu tycker vi det bör vara dags att Nordens största land också sänder fler av sina duktiga medarbetare för att höja kunskapsnivån inom vårt arbetsfält.

Det finns även möjlighet att söka enstaka kurser, till exempel

startar fördjupningskurser i optometrisk rehabilitering och syn och stroke till hösten.

Vår önskan och strävan är och har alltid varit att utbilda medarbetare med god vetenskaplig och praktisk kompetens, och detta vill vi fortsätta med. Vi hoppas att ni som läser detta har möjlighet att medverka till att vi i Norden får en ännu bättre stab av goda medarbetare.

Inger Berndtsson
FD, Leg. arbetsterapeut och
anpassningslärare,
Jörgen Gustafsson
Optiker, Professor II

Personer med synfältsbortfall kan behålla körkortet

Efter fem års krångel har nu en person fått rätt att behålla sitt körkort efter synfältsbortfall, genom att dokumentera sin körförmåga i ett simulators test.

Det är VTI som har ställt upp med simulatoren.

– Nu står ca 700 personer i kö, meddelar Krister Inde som har drivit frågan i samband med sitt och Kalmar läns strokeprojekt.

Internationell forskning visar att ca 40 procent klarar sådana här test. – Synfältsbortfallet be-

tyder mindre än personen, säger den australiska forskaren Joanne Wood.

Tyvärr är testet ännu ganska dyrt vilket har lett till många avhopp.

– Men beslutet efter simulator-testerna är en milstolpe att vara stolta över, även om mycket återstår att rätta till i den här processen, säger Krister Inde. Nu blir synfältsmätningar inte den enda objektiva metod som avgör vem som får köra.

Glimåkra folkhögskola

Vill du arbeta som synpedagog?

Vi behöver en kursföreståndare till anpassningskurser för synskadade samt till vår preparandkurs för ungdomar med synnedläggelse.

Du bör vara synpedagogutb. alt. arbetsterapeututb. med lämplig påbyggnad.

Läs mer på www.glimnet.se eller ring 044-44800.

Ansökan via www.offentligajobb.se

Var får man bra rehabilitering?

Jag fick ett samtal från en person, som hastigt fått en kraftig försämring av synen. Personen var nedstämd och upplevde det pinsamt att behöva be om hjälp i många vardagssituationer. Det blev ett långt samtal om olika möjligheter som står till buds i Sverige idag. Det gav mig också anledning att fundera kring frågan: Var får man bra rehabilitering i Sverige?

Landstingen har sedan 1970-talet successivt byggt upp Syncentraler i alla län och regioner. Centralerna står för medicinsk rehabilitering/basrehabilitering. Resurser och kompetens varierar beroende på var man bor. Resurserna är större i de största städerna. I många delar av landet blir insatserna kraftigt begränsade pga långa avstånd. För många äldre, som har långt till syncentral, skulle en ambulansverksamhet kunna förbättra situationen. Möjligheter att få rehabilitering för att klara dagens krav på kommunikation via olika IT-hjälpmedel är mycket begränsade särskilt utanför storstäderna. Syncentralerna har svårigheter att rekrytera kompetent personal, beroende på att det i landet saknas en bra utbildning. För att underlätta situationen utbildas synrehabiliterare inom Yrkeshögskolan.

Personer med synnedläggelse i arbetsför ålder kan få stöd från Arbetsförmedlingen. Af saknar egna rehabiliteringsresurser, men har anställda synexperter som

utreda behoven och föreslår åtgärder. Af har många olika möjligheter att stötta en person för att kunna komma ut i praktik och arbete, men det förutsätter att personen i fråga har fått en god rehabilitering. Af har upphandlat en arbetsförberedande rehabilitering av ett företag -Work for You- Problemet är att verksamheten finns i praktiken bara i Stockholm, Göteborg och Malmö. Pga pensionsavgångar måste Af nyrekrytera synexperter. Eftersom det saknas utbildad personal, så finns det planer på att Af upphandlar utbildning för att lösa de egna behoven.

Af har byggt upp en central enhet Umeå, som sköter administrationen av arbetstekniska hjälpmedel. Verksamheten är under uppbyggnad och kommer att omfatta hela landet fr.o.m hösten 2017. Redan nu kan man konstatera att väntetiderna för arbets-hjälpmedel har kunnat kortas.

Sedan 1980 bedriver 5 folkhögskolor kursverksamhet för personer med synnedläggelse. Verksamheten finansieras huvudsakligen med statliga medel. Kursinnehållet är en kombination av folkbildning och rehabilitering. Många av skolorna har svårigheter att rekrytera kursdeltagare. Här finns outnyttjade ekonomiska och personella resurser. Om landstingen/regionerna och skolorna kunde avtala en djupare samverkan så skulle här kunna utvecklas en kompletterande

rehabilitering till det Syncentralerna kan ge idag.

Under de senaste åren har många invandrare/flyktingar med synnedläggelse kommit till Sverige. Behovet av språkinläring, utbildning och rehabilitering har tydliggjort stora brister i samordningen av åtgärder. SRF har tillsammans med Hagabergs folkhögskola visat på en modell där språkutbildning och rehabilitering erbjuds samtidigt. Här saknas en helhetslösning liknande den som man lyckats skapa för döva invandrare i Leksand.

Synskadades riksförbund med sina distrikt, lokalföreningar och branschföreningar har en betydelsefull roll att vara ett stöd i medlemmars rehabilitering och personliga utveckling.

Vi lever i en tid när samhället utvecklas till att bli alltmer synkrävande. Personlig service ersätts med kravet att individen själv informerar sig och klarar sin vardag. Det ställer stora krav på en väl fungerande rehabilitering. De resurser som finns idag har brister och är dåligt samordnade med stora skillnader i landet. Man kan se en klar skillnad mellan storstad och landsbygd när det gäller tillgång till god rehabilitering.

Här måste alla berörda hjälpa till för att få till stånd bra personalutbildning och en fortsatt positiv utveckling av rehabiliteringen för synskadade i alla åldrar.

Max Stålnacke

Galjonsfigur. Förebild. Legendarisk.

De här orden kommer fram när jag försöker sammanfatta Bengt Lindqvists gärning. Han dog den 3 december 2016 och hann bli 80 år. Vi träffades första gången 1967 när han jobbade på utvecklingsavdelningen inom De Blindas Förening på Gotlandsgatan i Stockholm. Kunde man vara så'n fast man inte såg så mycket? Tänkte jag nog och insåg att det här var en kamrat, som var 10 år äldre och som gick före. Han pendlade mellan att vara politisk och praktisk. Som praktiker var han reselärare för elever med synnedsättning och jazztrummis. Han blev "expertpatient" efter några egna år på Tomtebodan och försörjde sig sedan under de fortsatta studierna med att spela jazz. Han blev lärare och adjunkt i språk innan han kom till De Blindas Förening (DBF).

När Charles Hedqvist (ordförande i DBF) dog 1974 arbetade jag på Landaskolan i Kristinehamn där Sture Viklund fanns, den vice ordföranden inom DBF. Men i stället valdes Bengt till ny ordförande. I våra diskussioner insåg han och många andra att alla synskadade inte är blinda. Namnet ändrades därför 1977 till Synskadades Riksförbund.

Bengt hade då omfamnat ett projekt vid Uppsala Universitet benämnt PUSS med sin vapendragare Nils Trowald. PUSS handlade om synskadades studiesituation. Innan dess var Bengt drivande inom läroplansarbetet med OT-kurserna

(Omställning och Träning) där vi skrev in synrehabilitering som en ny dimension. Han gillade nya dimensioner.

Bengt kunde läsa med förstörande TV-system lite långsamt på den tiden.

Han berättade senare att han förlorade den sista synresten under regeringsperioden men att han då inte hade tid att ta hand om den nya situationen. Bengt stod bakom och hejade på när vi jobbade med folkhögskolekurser och heminstruktörer. Ingen begriper hur han orkade vara både riksdagsman och ordförande för SRF samtidigt. På Jakobsgatan och Socialdepartementet fick man träffa socialministern när man ville ha uttalanden om privata hjälpmedels- och rehabiliteringsalternativ. "Ni fyller ett vakuum", sa han då och hade inga synpunkter på vinster i vården om det fanns goda värden att vinna.

Ibland tror jag han förföljde mig, för när jag kom till Jordanien första gången så berättade man att det var en annan svensk där för några år sedan. "Han sa åt oss att vi skulle ta med funktionshinderfrågor i hela samhället". Då bildade man och driver fortfarande Higher Council of the Affairs of the Disabled. Något vi saknar i vårt land!

Som rapportör inom FN och att lägga in funktionshinderfrågorna inom de mänskliga rättigheterna, det var Bengt som gjord för. Med sina språkkunskaper, sin diplo-

mati och sin inspirerande hållning gav han många upprättelse. Tanken med LSS är också att ge den svage upprättelse och makt så att man som brukare ska kunna välja sin assistans där den upplevs bäst. Tråkigt nog fick inte Bengt själv sjösätta tanken, men Bengt Westerberg var inte sämre än att han tog förslaget rakt av när han ärvde det av Bengt Lindqvist som socialminister. Eller doktor Lindqvist! För hedersdoktor blev han i sin studiestad Lund men talade inte lundensiska utan hade en vacker helsingborgsk accent.

Under en resa till Institutets 125-årsjubileum i Hellerup fick vi mycket tid att prata själva, och jag fick ta del av flera kapitel som inte var med i Bengts memoarbok *Blindstyret*. Täppas Fogelbergs bok hade samma titel. Bengt ringde Täppas och frågade om det var OK. De hade lärt känna varandra när de var med i skriften *Mera ögonkontakt*. Men han fick inget obetingat ja av Täppas...

Livet är en kamp att vinna varje dag, och även om utgången är densamma för alla, så vann Bengt tidigt mitt djupa förtroende och gjorde väldigt mycket skillnad. Han skrev förordet i boken *Återblickar* som en självklarhet sist vi hade kontakt, och han var snäll men ingen mes. Han umgicks med lätthet och stor social kompetens med alla. Det var bara synen som var dålig, han själv var väldigt bra.

Krister Inde

Kalendern

22-23 mars

FFS Konferens

Hotell Scandic Ariadne, Stockholm

www.ffss.se

5-7 april

Tactile Reading Conference, Braille and graphics for children and youth

Clarion Hotel, Stockholm

www.tactilereading.com

25-29 juni

VISION 2017, International Low Vision Research and Rehabilitation congress

Haag, Holland

www.vision2017.org

26-30 juni

IMC 16, International Mobility Conference

Dublin, Irland

www.imc16.com

2-7 juli

9th European ICEVI Conference

Brugge, Belgien

www.icevi.org

14-15 september

LVI-dagarna

Växjö, Sverige

www.lvi.se

12-13 oktober

ForumVisions 12:e nationella konferens

Göteborg, Sverige

Tema: Mångkulturalitet inom synrehabilitering

www.forumvision.se

6-9 december

13th Biennial Getting in Touch with Literacy

New Orleans, USA

www.pathstoliteracy.org/getting-touch-literacy-2017

2018

18-20 april

Nordisk Kongress i Synpedagogik

Utsikten Meetings, Nynäshamn, Sverige